

Д-р Марјан Габеров, доцент¹

КАЗНЕНО-ПРАВНА ЗАШТИТА ОД ФИЗИЧКОТО СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА КРИВИЧНОТО ДЕЛО „УБИСТВО“ И „УБИСТВО НА МИГ“

1.04 Стручна статија
УДК 364.633-053.2(497.7)
343.54-053.2(497.7)

Апстракт

Сериозноста на последиците што настануваат како резултат на дејствијата што може да се квалификуваат како семејно насилство се основниот мотив на секоја држава да преземе издржани мерки и активности во насока на сузбивање на оваа негативна појава. Дел од овие мерки и активности на државите, секако, се и инкриминациите што се однесуваат на оваа проблематика, односно казнено-правната уреденост на семејното насилство. Посебно внимание во рамките на оваа казнено-правна уреденост на семејното насилство кај нас предизвикува казнено-правната заштита од физичкото семејно насилство. Во рамките на оваа казнено-правна заштита од семејното насилство, посебна анализа заслужува кривичното дело Убиство што се извршува при семејно насилство, како и кривичното дело Убиство на миг што се извршува при семејно насилство.

Клучни зборови: насилство, семејство, инкриминации, убиство, семејно насилство

1. Вовед

Потребата за инкриминирање на семејното насилство од страна на државата има своја оправданост, која се состои во фактот да се гарантира сигурноста на секој поединец, како и заштитата на неговиот телесен и морален интегритет. Инкриминирањето на семејното насилство оди дотаму што не го зема предвид фактот дека овој вид насилство се случува во рамките на семејството, во една приватна сфера, која е забранета за останатите лица. Токму сериозноста на последиците доведува до инкриминирање на овие дејствија и навлегување во таа приватна сфера во рамките на семејството. Со ова доволно се покажува ставот на самата држава за проблемот на семејното насилство кај нас, како и за потребата од негово казнено-правно уредување, односно инкриминирање во рамките на Кривичниот законик на Република Северна Македонија.² Исто така, и меѓународните документи што се однесуваат на семејното насилство и го третираат како тежок насилнички криминалитет и флагрантно кршење на човековите слободи и права доведуваат до обврска за државите да го инкриминираат.³

¹ Доцент на Факултетот за правни науки, Европски универзитет – Скопје.

² Мирчева, Стојанка, „Инкриминацијата на семејно насилство и полициската практика во Република Северна Македонија“, Годишник на полициската академија, Полициска Академија – Скопје, Скопје, 2007 г., стр. 365.

³ Markovic, Ivanka, “Primjena odredbe o nasilju u porodici u Republici Srpskoj”, Temida, Beograd, 2003 god., стр. 53-55.

За оправданоста на навлегување во оваа приватна сфера говори и судската практика на Европскиот суд за човекови права во случајот *Bevacqua and S. v. Bulgaria*.⁴ Непостапувањето од страна на институциите, конкретно од страна на Судот на Бугарија, во овој предмет и третирањето на семејното насилство како „приватна работа“ е утврдено од страна на Европскиот суд за човекови права дека тоа претставува повреда на одредбите од Европската конвенција за заштита на човековите слободи и права, односно постапувањето на овој начин од страна на Судот не е во согласност и се коси со обврската на државата да го заштити семејниот живот на жената, односно тужителката во конкретниот спор.⁵

Карактеристично за казнено-правната заштита од семејно насилство во Република Северна Македонија е тоа што не постои посебна инкриминација на кривичното дело семејно насилство, туку законодавецот се решил за пристап на инкриминирање на семејното насилство во рамките на различни кривични дела од Кривичниот законик на Република Северна Македонија.

Ваквиот пристап на казнено-правна уреденост на семејното насилство го потенцира и Мирчева, според која не може да се зборува за едно единствено дело на семејно насилство, туку единствено може да станува збор за кривични дела што се сторуваат и се извршуваат во контекст на семејното насилство.⁶ Актите и дејствијата што значат сторување семејно насилство се инкриминирани во повеќе кривични дела од Кривичниот законик, во кој како квалификациски елемент се зема предвид односот што го имаат сторителот на делото и жртвата, однос што укажува на интимност и блискост.

За првпат во Република Северна Македонија семејното насилство е инкриминирано со измените и дополнувањата на Кривичниот законик од 2004 година, препознавајќи го семејното насилство како проблем на целото општество, за кој е неопходна реакција од страна на државата.⁷

Кривичните дела што според своите појавни облици може да се подведат под широкиот поим на семејно насилство оставаат огромни и штетни последици, како по жртвата, така и по општеството во целина, па токму затоа државата при инкриминирањето на овие кривични дела прифаќа пристап преку кој применува построги казни за истите дела, земајќи го како квалификациски елемент токму фактот дека делото се случило во рамките на семејството при вршењето на семејното насилство.

Оваа строгост на казнување на сторителите на кривичните дела на семејното насилство е утврдена и во Националната стратегија за спречување и заштита од семејно насилство на Република Северна Македонија за периодот 2012 – 2015 година, според која кај процесирањето на овие дела е прифатен и имплементиран принципот на официјалност, принципот на преземање кривично гонење кон сторителите на овие кривични дела по службена должност.⁸

Во овој дел ќе бидат претставени кривичните дела што според своите појавни облици значат сторување семејно насилство, според Кривичниот законик на Република

⁴ CASE OF BEVACQUA AND S. v. BULGARIA, Application no. 71127/01, European court of Human Rights, 2008.

⁵ Мицковиќ, Дејан, Ристов, Ангел, „Европско семејно право“, Правен факултет „Јустинијан први“ – Скопје, Скопје, 2014 г., стр. 134-135.

⁶ Мирчева, Стојанка, „Анализа на националната легислатива и идентификување на основните области кои треба да се усогласат со одредбите на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство – САНВИО“, УНДП, Скопје, 2011 г., стр. 56.

⁷ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, „Сл. весник на Република Северна Македонија“ бр. 19/2004.

⁸ Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство 2012 – 2015 година, Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија, Влада на Република Северна Македонија, 2012 г., стр. 26.

Северна Македонија. Законската дефиниција за семејното насилство во контекст на кривичноправната заштита веќе беше потенцирана, па затоа ќе бидат претставени само делата од областа на семејното насилство.

Инкриминациите за семејното насилство од Кривичниот законик на Република Северна Македонија ги заштитуваат жртвите од различни видови семејно насилство, имајќи ги предвид начините на сторување семејното насилство, последиците што настануваат како резултат на тоа семејно насилство, како и лицата што се појавуваат како сторители на овие кривични дела. Така, во оваа смисла, може да се зборува за казнено-правна заштита од физичко семејно насилство, казнено-правна заштита од психичко семејно насилство и казнено-правна заштита од сексуално семејно насилство. Во предметот на семејното насилство, во контекст на обезбедувањето на казнено-правната заштита во државата, може да се подведат следните кривични дела, и тоа, првата група: Убиство од член 123 ст. 2 од КЗ⁹, Убиство на миг од член 125 од КЗ¹⁰, Телесна повреда од член 130 ст. 2 од КЗ¹¹, Тешка телесна повреда од член 131 ст. 2 од КЗ¹² и Загрозување со опасно орудие при тепачка или караница од член 133 од КЗ¹³, како дела со кои се остварува казнено-правна заштита од физичкото семејно насилство, втората група: Присилба од член 139 ст. 2 од КЗ¹⁴, Противправно лишување од слобода од член 140 ст. 2 од КЗ¹⁵ и Загрозување на сигурноста од член 144 ст. 2 од КЗ¹⁶, како дела со кои се остварува казнено-правна заштита од психичко семејно насилство, третата група: Силување од член 186 од КЗ¹⁷, Обљуба врз немоќно лице од член 187 ст. 4 од КЗ¹⁸, Полов напад врз дете од член 188 ст. 1 од КЗ¹⁹ и Посредување при вршење проституција од член 191 ст. 3 од КЗ,²⁰ како дела со кои се остварува казнено-правна заштита од сексуалното семејно насилство.

2. Убиство при вршење семејно насилство

Кривичното дело Убиство од член 123 ст. 2, кое е определено како Убиство при вршење семејно насилство, според своите особености претставува тешко или квалифицирано убиство. Дефинирањето на овој вид квалифицирано убиство може да се направи преку аналогија од дефиницијата за основното дело убиство, според која убиството е определено како лишување од живот некое друго лице. Што се однесува, пак, до убиството што се случува при вршење семејно насилство, треба да се има предвид дека тоа се случува во рамките на семејството. Со оваа инкриминација се заштитува животот на човекот, како објект на заштита, кој е неприкосновен и за него постои апсолутна заштита.

Камбовски укажува на фактот дека за да постои квалифицирано или тешко убиство, најпрво мора некое лице да биде лишено од живот со цел воопшто да станува збор за убиство, и да постојат такви околности што законски се определени и го

⁹ Член 123 ст. 2 од Кривичен законик, „Сл. весник на Република Северна Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 97/2017, 248/2018.

¹⁰ Член 125 од Кривичниот законик.

¹¹ Член 130 ст. 2 од Кривичниот законик.

¹² Член 131 ст. 2 од Кривичниот законик.

¹³ Член 133 од Кривичниот законик.

¹⁴ Член 139 ст. 2 од Кривичниот законик.

¹⁵ Член 140 ст. 2 од Кривичниот законик.

¹⁶ Член 144 ст. 2 од Кривичниот законик.

¹⁷ Член 186 од Кривичниот законик.

¹⁸ Член 187 ст. 4 од Кривичниот законик.

¹⁹ Член 188 ст. 1 од Кривичниот законик.

²⁰ Член 191 ст. 3 од Кривичниот законик.

подигнуваат степенот на неправото, како и степенот на вина на сторителот на ваквиот вид убиство. Со оглед на овие околности, за сторителот се пропишуваат потешки казни за разлика од основното дело убиство.²¹ Според мислењето на Stojanovic и Peric, за извршувањето на тешките, квалифицирани облици на убиства, кај сторителот мора да постои директна умисла за извршување на делото, иако треба да се има предвид фактот дека тие дела може да бидат извршени и со евентуална умисла.²² Тешките или квалифицирани убиства, Atanackovic ги определува како убиства во кои некое лице се лишува од живот, исто како и кај обичните убиства, со таа разлика што кај овој вид убиства постојат определени квалификациски околности што придонесуваат овие дела да се сметаат за тешки.²³ Поделбата на обични убиства, квалифицирани убиства и привилегирани убиства, според мислењето на Babic и Markovic, настанува како резултат тоа што лишувањето на некое лице не може да се подведе единствено под едно кривично дело Убиство, па затоа е потребна внатрешна систематизација, која ги опфаќа различните видови убиства.²⁴

Каневчев смета дека постојат две околности според кои Убиството при вршење семејно насилство може да се определи како тешко или квалифицирано убиство, и тоа, првата околност, според која извршувањето на ваквиот вид убиство се извршува по претходно малтретирање што подолго време се повторувало и што добило системска природа, навредување на личноста, загрозување на нејзината сигурност, телесно повредување, полово насилство, психичко насилство, физичко насилство спрема жртвата, и како резултат на сите овие дејствија се создало чувство на несигурност, страв и загрозување, и втората околност е онаа што се однесува на лицата што се појавуваат како сторители на ова дело и лицата што се пасивни субјекти на ова дело, односно станува збор за лица што се наоѓаат во семејни или други блиски односи.²⁵

Слично, и Камбовски наведува два услови што мора да бидат исполнети за кривичното дело Убиство при вршење семејно насилство да биде квалификувано како тешко квалифицирано убиство. Условите што тој ги наведува се од субјективна природа и од објективна природа. Субјективната природа укажува на односот на блискост што е воспоставен помеѓу сторителот на делото и жртвата, додека, пак, објективната природа укажува на оние дејствија што значат и може да се подведат под широкиот поим на семејно насилство како начини на сторување на ова кривично дело.²⁶

Како што може да се забележи, за да постои кривичното дело Убиство при вршење семејно насилство, потребно е да бидат исполнети неколку елементи, и тоа, треба да биде извршено во рамките на семејството како една затворена општествена група, сторувањето на ваквото дело да предизвикува чувство на несигурност, страв, загрозување. Како извршители на ова кривично дело и како жртви може да се појават сите лица што живеат во рамките на семејството. Токму оваа околност, дека овој вид убиство се извршува во рамките на семејството, придонесува тоа да биде определено како тешко, односно квалифицирано убиство.

²¹ Камбовски, Владо, „Казнено право – посебен дел“, Просветно дело АД Скопје, Скопје, 2003 г., стр. 35.

²² Stojanovic, Zoran, Peric, Obrad, „Krivicno pravo, posebni deo“, Pravni fakulteta Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006 god., стр. 23.

²³ Atanackovic. Dragoljub, „Krivicno pravo-posebni deo“, Privredna Stampa, Beograd, 1981 god., стр. 134.

²⁴ Babic, Milos, Markovic, Ivanka, „Krivicno pravo – posebni deo“, Univerziteta u Banja Luka, Pravni fakultet, Banja Luka, 2005 god., стр. 34-36.

²⁵ Каневчев, Методија, „Квалифицирани (тешки) убиства“, Нов ЗКП – правичен баланс меѓу ефективност на кривичниот прогон и ефективна одбрана, Македонска ревија за казнено право и криминологија, Здружение за кривично право и криминологија, година 22, бр. 1, Скопје, 2015 г., стр. 4.

²⁶ Камбовски, Владо, „Коментар на Кривичниот законик на Република Северна Македонија“, Клуб Матица, Скопје, 2011 г., стр. 633.

Согласно тежината на кривичното дело, Кривичниот законик на Република Северна Македонија предвидува казна затвор за сторителот на делото од најмалку 10 години или доживотен затвор, што во споредба со казната за основниот облик на кривичното дело Убиство, може да се забележи дека тука, кај Убиството при вршење семејно насилство, казните се многу повисоки и построги.²⁷

3. Убиство на миг при вршење семејно насилство

Лишувањето од живот некое лице, кое настанува како резултат на силна раздразнетост во која е доведен сторителот на делото од страна на жртвата со напад или со некое тешко навредување или, пак, како последица на семејно насилство, се квалификува како привилегирано убиство.

Под терминот „привилегирани убиства“ може да се подведат оние убиства со кои доаѓа до лишување од живот некое друго лице, при што истото такво лишување е извршено под посебни околности што при самата квалификација на делото го определуваат како полесно кривично дело, за кое се предвидува и полесна казна.²⁸

Привилегираниот облик на Убиство на миг е утврден и од страна на Камбовски, кој смета дека основната причина да се изврши вакво квалификување на делото е токму таа што се исполнува преку субјективната страна на делото претставена преку таа состојба на силна раздразнетост.²⁹

Од наш непосреден интерес е Убиството на миг што настанува во рамките на семејството, кое настанува при вршење семејно насилство. Всушност, под овој вид убиство може да се подведат сите начини и дејствија на извршување семејно насилство, кои сами по себе предизвикале чувство на раздразнетост кај сторителот на делото.

Слично како и кај основниот облик на убиство, и кај квалифицираните, тешки облици на убиство со Убиството на миг апсолутно се заштитува животот на човекот како неприкосновен. Бидејќи Убиството на миг може да се случи во рамките на семејството при вршење семејно насилство, како извршители и жртви на ова дело може да се појават лицата што се наоѓаат во семејни или блиски лични односи во контекст на семејството како општествена група.

Посебно прашање што е од значење кај Убиството на миг е состојбата на силна раздразнетост во која е доведен сторителот на делото, и тоа со напад или тешко навредување. Камбовски укажува дека ваквата состојба на силна раздразнетост претставува посебна афектна состојба.³⁰ Говорејќи за афектната состојба на личноста, Карамадзија утврдил дека станува збор за свеста во насока трезвено да се управува со своите постапки и која резултира со надворешни појави, проследена со преголема возбуда. Карамадзија утврдил некои стандардни карактеристики на лицето што е извршител на Убиството на миг, па според неговото мислење, станува збор за личност што целосно е насочена кон жртвата на делото во моментите на извршување на делото, игнорирајќи ги сите останати лица на местото на настанот.³¹

Состојбата на силна раздразнетост за извршување на ваквото дело настанува без вина на сторителот на делото, така што таа е резултат на провокација на жртвата, односно провокација што може да настане со напад или со тешко навредување на

²⁷ Член 123 ст. 2 од Кривичниот законик.

²⁸ Lazarevic, Ljubisa, “Krivicno pravo – posebni dio”, Savremena administracija, Beograd, 1995 god., стр. 213-214.

²⁹ Камбовски, „Казнено право – посебен дел“, 2003 г., стр. 49.

³⁰ Ibid, стр. 49.

³¹ Karamadzija, Borislav, “Sudska psihijatrija”, Srpska matica, Beograd, 1980 god., стр. 35-36.

сторителот на делото. Токму поради оваа провокација, во литературата ова дело се среќава и под називот „провоцирано убиство“.³²

За исполнување на законското битие на кривичното дело Убиство на миг, значајни се и нападот и тешкото навредување на сторителот на делото, кои претставуваат основа за предизвикување на таа силна раздразнетост кај сторителот на делото. Нападот што се презема против сторителот на делото е со цел повредување некое негово добро или повредување добро на некое негово блиско лице, додека, пак, тешкото навредување подразбира вербално, симболично и реално навредување на сторителот на делото со што се предизвикува афектна состојба. За да биде Убиството на миг квалификувано како Убиство на миг при вршење семејно насилство, потребно е тоа да настане веднаш по моментот на семејното насилство, кое според својата суштина претставува провокациски елемент за извршување на делото, односно елемент што го доведува сторителот во состојба на силна раздразнетост.

Согласно Кривичниот законик на Република Северна Македонија, за овој вид кривично дело е предвидена казна затвор од една до пет години како резултат на фактот што станува збор за привилегиран облик на убиство. Споредувајќи го со основниот облик на убиство и со квалифицираните облици на убиство, може да се заклучи дека казната за овој облик на убиство е полесна.³³

4. Заклучок

Казнено-правната заштита од физичкото семејно насилство, како едно од посебните видови семејно насилство, е неопходна во концепирањето еден систем на превенција од оваа брутална појава. Во рамките на оваа казнено-правна заштита од семејно насилство, посебно место заземаат кривичното дело Убиство и кривичното дело Убиство на миг, поради тоа што преку нив се заштитува животот на човекот, односно на поединецот. Правото на живот на човекот, како негово право што му е вродено, во никој случај не може да биде доведено во опасност, односно тоа поседува карактеристики на неприкосновеност. Фактот дека убиството како дејствие може да се изврши при сторување дејствија на семејно насилство претставува дополнителен поттик за воспоставување вакви инкриминации, преку кои треба да се воспостави казнено-правна заштита од физичкото семејно насилство.

³² Cvetkovic, Igor, “Ubistvo kao oblik kriminaliteta nasilja”, Pravni fakultet Univerziteta u Nisu, Nis, 2013 god., стр. 43.

³³ Член 125 од Кривичниот законик.

Ass.Prof.Dr.sc Marjan Gaberov³⁴

**RETRIBUTIVE AND LEGAL PROTECTION FROM PHYSICAL DOMESTIC
VIOLENCE IN REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA, WITH A SPECIAL
EMPHASIS ON THE CRIMINAL OFFENSES: MURDER AND MURDER AT THE
MOMENT**

1.04 Professional article
UDC 364.633-053.2(497.7)
343.54-053.2(497.7)

Abstract

The seriousness of the consequences that arise as a result of actions that can be qualified as domestic violence, are the basic motive of each state to take sustainable measures and activities aimed at combating this negative phenomenon. Part of these measures and activities of the states include the incriminations related to this issue, i.e. the retributive and legal regulation of domestic violence. In our country, special attention within this retributive and legal system of domestic violence is dedicated to legal protection from physical domestic violence. Within this retributive legal protection from domestic violence, the criminal act of murder committed during domestic violence deserves special analysis, as well as the criminal act of murder at the moment of domestic violence, because both attack the most precious thing - life.

Keywords: violence, family, incrimination, murder, domestic violence

³⁴ Assistant professor at the European University Republic of Macedonia - Skopje, Faculty of Law.